

การพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
**The Development of the Instructional Learning Center Package Entitled Thai History
 for Matthayomsuksa 1 Students**

จิราพร จันทรโสภา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นวรินทร์ ประชาพันธ์
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรานีพันธ์ จารุวัฒนพันธ์
 สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 2) ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหินเหล็กไฟ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 35 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 4 ชุด แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ โดยมีค่าความยาก (P) ตั้งแต่ 0.20 ถึง 0.80 ค่าอำนาจจำแนก (R) ตั้งแต่ 0.22 ถึง 0.82 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 และแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้ Dependent Samples t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 83.29/81.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6683 แสดงว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าร้อยละ 66.83
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังจากใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการสอนด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ไทย

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to develop the instructional learning center package entitled Thai history for Matthayomsuksa 1 students with the efficiency criteria set at 80/80; 2) to investigate the effectiveness index of the instructional learning center package entitled Thai history for Matthayomsuksa 1

บทความฉบับเต็ม ภาคโปสเตอร์

การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2554

students; 3) to compare the students' learning achievement before and after learning through the instructional learning center package entitled Thai history; and 4) to study the students' satisfaction towards the instructional learning center package entitled Thai history. The samples were 35 Matthayomsuksa 1 students studying in the first semester of the academic year 2010 at Banhinleakfai School under Buriram Primary Educational Service Area Office 4, selected by simple random sampling technique. The instruments used in this study were: 1) 4 sets of the instructional learning center package entitled Thai history ; a 40 –item with 4 multiple-choice achievement test with its difficulty (P) between 0.20-0.80, discrimination index (B) between 0.22-0.82, and reliability value at 0.82; and 3) students' satisfaction questionnaire. The statistics used for analyzing the collected data were percentage, mean, and standard deviation. The hypotheses were tested by dependent samples t-test. The findings were as follows:

1. The instructional learning center package entitled Thai history for Matthayomsuksa 1 students had the efficiency of 83.29/81.14 which was higher than the criteria set of 80/80.

2. The effectiveness index of the instructional learning center package entitled Thai history for Matthayomsuksa 1 students was 0.6683 which means that 66.83% of students reported that they were developed.

3. Matthayomsuksa 1 students who learned by instructional learning center package entitled Thai history after learning had higher achievement than before learning at the .01 level of statistical significance.

4. Matthayomsuksa 1 students were satisfied toward the instructional learning center package entitled Thai history at "high" level.

Keywords: Instructional learning center package, Thai history

บทนำ

ในยุคสังคมข่าวสารเช่นปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลไปสู่มนุษย์ได้เร็วและมากขึ้น จึงจำเป็นจะต้องให้การศึกษามีคุณภาพ เพราะการศึกษาเป็นกลไกพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ แต่ในสภาพปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางดันทวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เยาวชนของชาติไม่ให้ความสนใจต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย ตลอดจนความเป็นมาของชนชาติไทยเท่าที่ควรจะเป็น ดังพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถที่ทรงแสดงความห่วงใยต่อเยาวชนรุ่นหลัง ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติไทยโดยการปลูกฝังเยาวชนได้ตระหนักถึงความเป็นมาของชาติไทย มีความรักความสามัคคีและภาคภูมิใจแผ่นดินไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 5) จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ (กรมวิชาการ, 2545 : 1)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีวิชาที่ปลื้มย่อยลงไปเฉพาะอีก คือ วิชาประวัติศาสตร์ (กรมวิชาการ. 2544 : 40) ซึ่งมีคนจำนวนมากเห็นว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ไร้ประโยชน์ นำเบื่อหน่าย เพราะเป็นวิชาที่ด้วยเรื่องราวในอดีต ซึ่งไม่สัมพันธ์กับปัจจุบัน เป็นวิชาที่อาศัยการท่องจำเหตุการณ์ตลอดเวลาไม่ชวนให้น่าสนใจ (ณรงค์ พ่วงพิศ. 2543 : 14) อีกทั้งผลการสัมมนาของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 : 1) พบว่า การเรียนประวัติศาสตร์ของผู้เรียนมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เป็นผลมา

จากการสอนของครูผู้สอนประวัติศาสตร์ไทยในโรงเรียนไม่มีการเตรียมการสอน การพัฒนาการสอนยังคงเน้นการสอนแบบบรรยายที่เน้นเนื้อหาจากแบบเรียน และหลักสูตรการศึกษาของไทยยังละเลยวิชาประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ จากผลการสำรวจผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลา 2 ปีการศึกษา (พ.ศ. 2551 - 2552) พบปัญหาคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ค่อนข้างต่ำ มีผลการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 67.83 และ 69.27 (รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โรงเรียนบ้านหินเหล็กไฟ, 2552) ซึ่งยังไม่ถึงเกณฑ์ที่ทางโรงเรียนตั้งไว้ คือ ร้อยละ 70 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สารประวัติศาสตร์ จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูผู้สอน ปรากฏว่าครูส่วนมากสอนโดยไม่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้สื่อการสอนน้อย ใช้กระดานและหนังสือประกอบการสอน จึงส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อยู่ในระดับความจำเท่านั้น แสดงว่าการถ่ายทอดความรู้ของครูไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างที่ต้องการได้ (วีระเดช เชื้อนาม, 2545 : 6) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยวิธีสอนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน น่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เพราะเป็นนวัตกรรมที่จะส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจ ใฝ่เรียนรู้ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และเป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย ดังที่ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2533 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2545 : 210) ได้ทดลองใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนพบว่า การสอนโดยใช้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพกว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เรียนมีพัฒนาการทางทัศนคติที่ดีต่อการสอนโดยใช้ชุดการสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจและมีแนวคิดที่จะพัฒนาความรู้ให้กับผู้เรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงพัฒนาการสอนด้วยการสร้างชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่องประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน รู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีลักษณะเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนและเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพ (E₁/E₂) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80
2. เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้ ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่องประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สมมติฐานของการวิจัย

1. ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ จากการใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่องประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าร้อยละ 50 ขึ้นไป

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

4. นักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในระดับมากขึ้นไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1. ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 กลุ่มคูเมือง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 จำนวน 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านสาวเอ้ จำนวน 33 คน โรงเรียนบ้านคูบัว จำนวน 11 คน โรงเรียนวัดบัวทอง จำนวน 16 คน โรงเรียนไตรคามศรีอนุสรณ์ นักเรียน 22 คน และโรงเรียนบ้านหินเหล็กไฟ จำนวน 35 คน รวมทั้งหมด จำนวน 5 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 117 คน

1.2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยคั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนบ้านหินเหล็กไฟ อำเภอคูเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 35 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ คือ การสอนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.2 ตัวแปรตาม คือ

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.2.2 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยคั้งนี้ ใช้เนื้อหาหลักสูตรการเรียนรู้อิงสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ชุด ชุดละ 2 ชั่วโมง

ชุดที่ 1 อาณาจักรโบราณในดินแดนประเทศไทยก่อนสมัยสุโขทัย

ชุดที่ 2 การสถาปนอาณาจักรสุโขทัย

ชุดที่ 3 พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของไทยสมัยสุโขทัย

ชุดที่ 4 การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและผลงานของบุคคลสำคัญในสมัยสุโขทัย

4. ระยะเวลาในการวิจัย ในการวิจัยคั้งนี้ใช้เวลาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 10 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 4 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยคู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ประเภทสิ่งพิมพ์ สื่อประเภทคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ใบงาน และแบบทดสอบย่อย

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 15 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหินเหล็กไฟ อำเภอคูเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร เขต 4 ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ได้เตรียมนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยทำการปฐมนิเทศ ชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. ดำเนินการทดลองโดยใช้เวลาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ 4 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดูแลการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนด้วยตนเอง ซึ่งในการใช้รูปแบบการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ แต่ละชุดประกอบด้วย 5 กลุ่มกิจกรรม และกิจกรรมสำรองอีก 1 กลุ่มกิจกรรม เพื่อให้ นักเรียนกลุ่มที่ปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละกลุ่มเสร็จก่อนเวลา ก็จะไปปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มสำรอง ในการดำเนินการทดลอง

3. เมื่อทำการทดลองครบ 4 ครั้งแล้ว ครูสรุปบทเรียนร่วมกับนักเรียนเพื่อทบทวนความรู้อีกครั้งหนึ่ง โดยวิธีการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งได้เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหลากหลาย มีการตอบคำถามจากประสบการณ์การเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ทั้ง 5 ศูนย์ ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น หลังจากนั้น ทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลผลการพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. หาประสิทธิภาพของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 โดยใช้สูตร E_1/E_2

2. หาค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้สูตร $E.I.$

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยการใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ Dependent Samples t-test

4. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ (E_1 / E_2) เท่ากับ 83.29/81.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80

2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนที่เรียนโดยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6683 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 66.83

3. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการสอนด้วยการใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.29/81.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา สูดหล้า (2548, บทคัดย่อ) และวิมล เผ่าเวียงคำ (2551, บทคัดย่อ) ที่พบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การที่ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1.1 ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ผ่านกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และมีวิธีการที่เหมาะสม โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เทคนิควิธีการ เนื้อหา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง ได้ผ่านการตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการทดลองเพื่อปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 ทดลองแบบ 1:1 โดยใช้นักเรียนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดบัวทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ที่มีระดับการเรียนรู้ปานกลาง และอ่อน โดยดูจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 3 คน ครั้งที่ 2 ทดลองแบบ 1:10 โดยได้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านสาแหรก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ที่ไม่เคยเรียนจากชุดการสอน หรือเนื้อหาสาระในเรื่องนี้มาก่อน จำนวน 10 คน จากกลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ครั้งที่ 3 ทดลองแบบกลุ่มใหญ่ 1:100 หลังจากทำการทดลองกับกลุ่มย่อย ได้ทำการปรับปรุงสื่อ และกิจกรรมทั้งหมดและขยายผลการทดลองของชุดการสอน ให้มีสื่อการเรียนเพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่จะทำการทดลองในภาคสนาม แล้วนำไปใช้ทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมพรสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 40 คน ก่อนนำไปทดลองจริงกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนที่สร้างขึ้นเป็นชุดการเรียนรู้ที่เน้นการใช้การสื่อสาร ประอบการบรรยายของครูที่สอดคล้องกับเนื้อหาในแต่ละศูนย์ ตั้งคำถามของนิพนธ์ สุขปรีดี (2537 : 212) ที่ว่าชุดการสอน คือ การจัดระบบการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ ที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง หรือที่ครูสามารถใช้กับนักเรียนเป็นกลุ่ม หรือในระบบการเรียนการสอนมวลชน โดยชุดการสอนจะมีสื่อประสมสำหรับผู้เรียนและผู้สอน ใช้ในการวางแผนการดำเนินการเรียนการสอนและการประเมินผลอย่างครบถ้วน

1.2 ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้นำหลักจิตวิทยาของสกินเนอร์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2523 : 119-120 ; อ้างถึงใน อัมพร กุลาเพ็ญ, 2544 : 78) เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามศูนย์การเรียนๆ ด้วยตนเองอย่างกระฉับกระเฉง หากนักเรียนคนใดเสร็จก่อน โดยนักเรียนคนอื่นยังไม่เสร็จ ก็มีกิจกรรมสำรองให้ปฏิบัติอย่างหลากหลาย เช่น การเล่นเกมต่อภาพ การจับคู่ การวาดภาพระบายสี เป็นต้น ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่เบื่อหน่าย มีความสนใจการเรียนตลอดเวลา

1.3 ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนที่พัฒนาขึ้น นำทฤษฎีพัฒนาทางสติปัญญาของเพียเจต์ (ทิตนา แวมมณี, 2545 : 64) มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ คือ การจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ความเข้าใจ

ของนักเรียน โดยให้นักเรียนใช้สื่อที่เป็นรูปธรรม และประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง กล้าตัดสินใจ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน มีความกระตือรือร้นที่จะเรียน

2. ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.6683 ซึ่งหมายความว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความรู้เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน 0.6683 หรือคิดเป็นร้อยละ 66.83 ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของเมธีชัย กิจระการ และสมนึก ภักทิยธนี (2546, 30-36) กล่าวว่าดัชนีประสิทธิผล (E.I) เป็นค่าตัวเลขที่แสดงอัตราการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นจากพื้นฐานความรู้เดิม หลังจากนักเรียนได้ประสบการณ์การเรียนรู้จากชุดการสอน โดยถือเกณฑ์ 0.50 ขึ้นไป และอาจแปลงค่าคะแนนที่ได้ให้อยู่ในรูปร้อยละ โดยดัชนีประสิทธิผลคำนวณได้จากการหาค่าความแตกต่างของการทดสอบก่อนการทดลองกับการทดสอบหลังการทดลองด้วยคะแนนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียน) ดัชนีประสิทธิผลจะเป็นตัวชี้ถึงขอบเขตและประสิทธิภาพของสื่อแสดงว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและน่าพอใจ

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพูลทรัพย์ โพร็ส (2546 : 62) พบว่า ผลการเรียนรู้หลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ด้านความรู้ของนักเรียนสูงกว่าระดับดีมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และวิมล เผาเวียงคำ (2551, บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่าชุดการเรียนรู้แบบกลุ่มกิจกรรม เรื่อง การดำรงชีวิตของสัตว์ สารการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การที่ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้นั้นเป็นเพราะนักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อรูปภาพ เอกสารและสื่อวิธีการ เช่น การสรุปผลร่วมกัน ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น และได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีทั้งนักเรียนเก่ง ปานกลาง อ่อน นักเรียนเก่งให้ความช่วยเหลือนักเรียนอ่อนเพื่อให้คะแนนของกลุ่มดีขึ้น นักเรียนมีโอกาสร่วมความก้าวหน้าของตนเองทันที อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังด้านความรับผิดชอบ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมให้กับนักเรียนได้อีกด้วย

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีระดับความพึงพอใจมากซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพูลทรัพย์ โพร็ส (2546 : 62) จากการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้หลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ด้านความรู้ของนักเรียนสูงกว่าระดับดีมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน ได้เรียนรู้ด้วยกระบวนการและสื่อที่หลากหลาย ครูใช้ภาษาในการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย เนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ เหมาะกับวัย นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง การเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนช่วยให้นักเรียนมีโอกาสสืบเสาะความรู้ และได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้มีความพึงพอใจต่อการเรียนในครั้งนี้นั้นส่วนหนึ่งที่นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ เวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกลุ่มกิจกรรมเหมาะสม อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 4.17 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักเรียนที่เรียนช้า ยังขาดทักษะในการเขียนสรุปองค์ความรู้ ดังนั้นในการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงต้องมีการพัฒนาด้านการอ่านและการเขียนควบคู่ไปด้วย

ผลจากการวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเหมาะที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพราะสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนสูงขึ้น โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน สามารถปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ส่งผลต่อนักเรียนมีจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ และเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความพึงพอใจในการเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า

1.1 ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนต้องศึกษาคู่มืออย่างละเอียด และมีการทดลองใช้สื่อก่อน รวมถึงเตรียมความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ ตัวครู นักเรียน เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความพร้อมใจการจัดการเรียนการสอนของครู

1.2 ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นการทำให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยกระบวนการแบบศูนย์การเรียนรู้ แต่ถ้านักเรียนมีปัญหาหรือข้อสงสัย นักเรียนสามารถสอบถามครูผู้สอนได้ ครูต้องคอยดูแลการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียนอย่างใกล้ชิด

1.3 ในระหว่างการทำกิจกรรมการเรียนการสอน ควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในด้านความซื่อสัตย์ และการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.4 ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาควรนำวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องอื่นๆ เพราะวิธีการสอนนี้เป็นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพสามารถทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ในการสร้างชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ครูควรใช้สื่อที่หลากหลาย และศึกษาถึงกระบวนการสร้างสื่อให้เข้าใจ ควรปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีความสามารถในการผลิตสื่อ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและได้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้กับนวัตกรรมการเรียนรู้แบบอื่นๆ

2.3 ควรมีการศึกษาสิ่งตัวแปรอื่นๆ ที่มีต่อผลการเรียนของนักเรียนด้วยชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เช่น ความวิตกกังวล ความสนใจ ความคงทนในการเรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานปลัดกระทรวง. กทม. 2543. หนังสือที่ ศธ. 0201.1/1795 เรื่อง ข้อคิดเห็น

เกี่ยวกับการศึกษา. 23 กุมภาพันธ์

ณรงค์ พวงพิศ. (2543). ปัญหาการยึดครองดินแดนบางส่วนในอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส หลังสงครามมหา

เอเชียบูรพา (พ.ศ.2489-2490). วารสารประวัติศาสตร์.

ทศนา แชมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ. พิมพ์

ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

นิพนธ์ สุขปรดี. (2537). การออกแบบสื่อประสม ในประมวลสาระชุดวิชาเทคโนโลยีและ การ สื่อสาร.

นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- เผชิญ กิระการ และสมนึก ภัททิยานี. (2545). ดัชนีประสิทธิภาพและดัชนีประสิทธิผล (The Effectiveness Index: E.I.). วารสารการวัดผลการศึกษา. ปีที่ 8 (6): 31-51; กรกฎาคม.
- พลทรัพย์ โพธิ์สุ. (2546). การพัฒนาชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ เรื่องพืชและสัตว์ ในสาระที่ 1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2. วิทยานิพนธ์ .กศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วาสนา สุดหล้า. (2548). การพัฒนาชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์. ค.ม. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- วิชาการ,กรม. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิชสํารายราษฎร์.
- _____. (2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: ครูสภา ลาดพร้าว.
- วิมล เฝ้าเวียงคำ. (2551). การพัฒนาชุดการเรียนรู้แบบกลุ่มกิจกรรม เรื่อง การดำรงชีวิตของสัตว์ สาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์. ค.ม. (หลักสูตรและการสอน). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วีระเดช เชื้อนาม. (2545, กุมภาพันธ์). เจาะแก่น "Child Centered" การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร. วารสารวิชาการ. 5(2), 2-10.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552, สิงหาคม, 5). ปฏิรูปการเรียนการสอนประวัติศาสตร์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นไทย, คมชัดลึก, หน้า 16.
- อัมพร กุลาเพ็ญ. (2544). การพัฒนาชุดสื่อประสมที่มีประสิทธิภาพประกอบการเรียนการสอนแบบ ศูนย์การเรียน เรื่อง ศาสนาในประเทศไทย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์. กศม. (หลักสูตรและการสอน). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.